

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра політології

ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філософського факультету
Іван КАРПЕНКО

2025р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ДЕМОКРАТІЯ

рівень вищої освіти	<u>бакалаврський</u>
галузь знань (шифр і назва)	<u>05 Соціальні та поведінкові науки</u>
спеціальність (шифр і назва)	<u>052 Політологія</u>
освітня програма	<u>Політичні технології та аналіз політики</u>
вид дисципліни (обов'язкова/за вибором)	<u>за вибором</u>
факультет	<u>філософський</u>

2025/2026 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету
від 30 червня 2025 року, протокол № 5

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: **Мовчан** УлянаГорівна – кандидат політичних наук, доцент
кафедри політології

Програму схвалено на засіданні кафедри політології
Протокол від “27.06.2025 року № 16

Завідувач кафедри політології

Олександр ФІСУН

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Політичні технології та
аналіз політики»

Гарант освітньо-професійної програми

Тетяна КОМАРОВА

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол № 10 від 19 червня 2025 року

Голова науково-методичної комісії філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Політичні інститути та демократія» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналіз політики» підготовки бакалавра спеціальністю 052 «Політологія».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни полягає у формуванні у студентів уявлень про особливості політичних інститутів та поняття демократії в її історичній ретроспективі

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- формування системного розуміння політичних інститутів у порівняльній перспективі, їх природи, функцій, ролі формальних і неформальних правил та логіки інституційних змін;
- опанування теоретичних підходів нового інституціоналізму, включно з історичним, раціонально-вибірковим, нормативним, соціологічним та інтернаціональним інституціоналізмом, та їх застосування для аналізу сучасних політичних систем;
- дослідження форм правління, територіальних моделей організації держави, виборчих і партійних систем, а також їх впливу на стабільність, баланс влади та характер політичної конкуренції;
- вивчення ключових етапів демократичного транзиту, концепцій демократизації, механізмів консолідації демократії та факторів, що впливають на успішність чи провали демократичних інститутів;
- аналіз класичних і сучасних теорій демократії, моделей демократичного врядування та проявів неопатримоніалізму, включно з оцінкою інституційного дизайну в постконфліктних і поствоєнних суспільствах.

1.3. Кількість кредитів - 6

1.4. Загальна кількість годин – 180

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	3-й
Семестр	
5-й	5-й
Лекції	
32 год.	4 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	8 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
116 год.	168 год.
Індивідуальні завдання	
1 контрольна робота	

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна.

В результаті вивчення курсу "Політичні інститути та демократія" студенти повинні мати загальні та фахові компетентності (передбачені освітньою програмою).

Загальні компетентності:

ЗК 01. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 05. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

Фахові компетентності:

ФК 04. Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

ФК 05. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна

Програмні результати навчання:

ПРН 01. Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності.

ПРН 05. Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.

ПРН 11. Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

ПРН 12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

1.8. Пререквізити (перелік дисциплін, що передують вивченню даної дисципліни)

Відповідно до структурно-логічної схеми освітньої програми, дисципліна викладається на 3 році навчання, і її вивченню передують задовільне засвоєння дисциплін загальнонаукової та теоретичної підготовки, а також теоретико-методологічного блоку.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Політичні інститути у порівняльній перспективі

Тема 1. Політичні інститути та їх роль

Поняття та природа політичного інституту. Структура та функції політичних інститутів. Політичні інститути як “rulesofgame”. Роль неформальних інститутів. Теорія інституційного еквілібріуму. Роль політичних інститутів в політичній системі.

Тема 2. Новий інституціоналізм

Інституціональна теорія. Підходи у вивченні нового інституціоналізму: історичний підхід, теорія раціонального вибору, нормативний інституціоналізм, емпіричний інституціоналізм, інтернаціональний та соціальний інституціоналізм. Марч, Олсен – засновники неоінституціонального підходу.

Тема 3. Інституціоналізація та інституційні зміни

Лібералізація ринку як основна рушійна сила інституціональних змін у 20 ст. Стежка залежності та різні інтерпретації: спадщина минулого, інституційний еквілібріум. Вічна дилема «агенти та структури».

Тема 4. Неформальні інститути

Формальні та неформальні інститути. Персоналізована політика. Поняття патронажної політики та формування патронажно-клієнтарних мереж. Клієнтелізм. Патримоніалізм та неопатримоніальні політичні режими. Неопатримоніалізм в країнах Африки: причини існування та наслідки для політичної системи. Неопатримоніальні держави пострадянського простору. Роль формальних та неформальних інститутів в українській політичній системі.

Тема 5. Президентські та парламентські системи.

Поняття форми правління. Типологія форм правління. Переваги та недоліки президентіалізму. Переваги парламентаризму. Коаліційний президентіалізм.

Тема 6. Напівпрезидентські системи

Поняття напівпрезидентіалізму. Прем'єр-президентські та президентсько-парламентські форми правління. Порівняння європейський напівпрезидентських держав.

Тема 7. Територіальний устрій держави. Унітарні та федеративні держави.

Поняття територіального устрою. Федеративний устрій та федералізація. Поняття унітарної держави. Особливості управління територіями за різних типів політико-територіального устрою.

Тема 8. Виборчі системи у порівняльній перспективі

Поняття виборчої системи. Типологія виборчих систем – мажоритарні, пропорційні, змішані. Класифікація в кожному підтипі виборчої системи. Переваги та недоліки кожного типу. Елементи виборчих систем – метод підрахунку голосів, отримання виборчої квоти, загороджувальний бар'єр, формули для переводу голосів у місця і т.д.

Тема 9. Виборчі та партійні системи: пошук взаємозв'язку

Поняття та типологія виборчих систем. Особливості та види мажоритарних систем. Визначення та класифікація пропорційних систем. Поняття та ефекти змішаних виборчих систем. Загороджувальний бар'єр та виборчі квоти. Математичні моделі для розподілу залишків голосів. Виборча система та представництво. Вплив виборчої системи на партійну систему. Закони Дюверже.

Розділ 2. Демократія: теорія та практика

Тема 10. Поняття демократії

Виникнення, зміст концепту демократії. Основні ознаки демократії. Трагування терміну «демократія» через виборні державні моделі. Ключові характеристики демократії. Специфіка сучасних демократичних держав. Ліберальна та неліберальна демократія сучасного типу.

Тема 11. Демократичний транзит

Фази та етапи демократичного переходу. Концепції Растоу, Даля, Хантінгтона. Хвилі демократизації у сучасному світі. Демократизація та модернізація. Особливості посткомуністичних переходів.

Тема 12. Консолідація демократії

Демократизація та авторитаризм. Поняття консолідації режиму та точка неповернення. Встановлення та імплементація демократичних інститутів.

Тема 13. Класичні та сучасні теорії демократії

Демократичні практики за В. Парето. Демократичні практики за Г. Моска. Демократичний устрій за Р. Міхельсом. Сучасні моделі елітарної демократії. К. Манхейм та поєднання ним принципів та інститутів демократії та виборної аристократії. Л. Штраус та його концепція виключності еліт та нездатності мас до самоуправління. Концепція деліберативної демократії Ю. Хабермаса. Громадський порядок здійснюється через дію індивідів, орієнтоване на розуміння один одного. Комунікативний дискурс створює той простір свободи, в якому індивіди на основі згоди здатні впливати на хід історичного процесу, бути його реальними суб'єктами.

Тема 14. Моделі демократії

Мажоритарна та консоціональна моделі демократії А. Лепхарта. Еволюція ідеї про консоціональну демократію. Засновник терміну Х. Даалдер. Критика консоціональної теорії. Успішні практики консоціоналізму. Працюючий та непрацюючий консоціоналізм. Ш. Муфф та модель агоністичної демократії. Концепція «агоністичного плюралізму». Обговорення як ключовий принцип побудови демократії. Антагонізм vs. агонізм.

Тема 15. Неопатримоніалізм та неопатримоніальна демократія

Поняття неопатримоніалізму: еволюція від Ейзенштадта до Хейла. Зв'язок формальних інститутів та неформальних практик. Порівняння неопатримоніалізму в країнах Африки та країн пострадянського простору. Неопатримоніальна демократія як гібрид демократичного та авторитарного режиму.

Тема 16. Роль політичних інститутів в поствоєнній відбудові

Демократичні політичні інститути. Вплив неформальних практик на здійснення влади в демократичних режимах. Невдачі демократичних інститутів в процесі модернізації та постмодернізації. Особливості інституційного дизайну в постконфліктних суспільствах

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Ус ьог о	у тому числі					Усь ого	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	ла б	ін д	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<i>Розділ 1. Політичні інститути у порівняльній перспективі</i>												
Тема 1. Політичні інститути та їх роль	10	2	2			6	10	1				10
Тема 2. Новий інституціоналізм	10	2	2			6	10	1	1			8
Тема 3. Інституціоналізація та інституційні зміни	10	2	2			6	10					10
Тема 4. Неформальні інститути	10	2	2			6	10		1			9
Тема 5. Президентські та парламентські системи	10	2	2			6	10		1			8
Тема 6. Напівпрезидентські системи	10	2	2			6	10					10
Тема 7. Територіальний устрій держави. Унітарні та федеративні держави.	10	2	2			6	10					10
Тема 8. Виборчі системи у порівняльній перспективі	10	2	2			6	10		1			9
Тема 9. Виборчі та партійні системи: пошук взаємозв'язку.	10	2	2			6	10					10
Разом за розділом 1	90	18	18			54	90	2	4			83
<i>Розділ 2. Демократія: теорія та практика</i>												
Тема 10. Поняття демократії	12	2	2			8	12	1				11
Тема 11. Демократичний транзит	12	2	2			8	12		1			11
Тема 12. Консолідація демократії	12	2	2			8	12		1			11
Тема 13. Класичні та сучасні теорії демократії	15	2	2			11	15		1			14
Тема 14. Моделі демократії	15	2	2			11	15		1			13
Тема 15. Неопатримоніалізм та неопатримоніальна демократія	12	2	2			8	12					12
Тема 16. Роль політичних інститутів в поствоєнній відбудові	12	2	2			8	12	1				11
Разом за розділом 2	90	14	14			62	90	2	4			83
<i>Усього годин</i>	180	32	32			116	180	4	8			168

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Кількість годин
1	Політичні інститути та їх роль	2	
2	Новий інституціоналізм	2	1
3	Інституціоналізація та інституційні зміни	2	
4	Неформальні інститути	2	1
5	Президентські та парламентські системи	2	1
6	Напівпрезидентські системи	2	
7	Територіальний устрій держави. Унітарні та федеративні держави.	2	
8	Виборчі системи у порівняльній перспективі	2	1
9	Виборчі та партійні системи: пошук взаємозв'язку	2	
10	Поняття демократії	2	

11	Демократичний транзит	2	1
12	Консолідація демократії	2	1
13	Класичні та сучасні теорії демократії	2	1
14	Моделі демократії	2	1
15	Неопатримоніалізм та неопатримоніальна демократія	2	
16	Роль політичних інститутів в поствоєнній відбудові	2	
	Разом	32	8

5. Завдання для самостійної роботи

№	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Політичні інститути та їх роль <i>Завдання:</i> розглянути лекційний матеріал та наукову літературу з цієї теми., підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	6	10
2	Новий інституціоналізм <i>Завдання:</i> розглянути лекційний матеріал та наукову літературу з цієї теми, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	6	8
3	Інституціоналізація та інституційні зміни <i>Завдання:</i> розглянути лекційний матеріал та наукову літературу з цієї теми, підготувати доповідь(презентацію), підготувати інформаційні повідомлення за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою	6	10
4	Неформальні інститути <i>Завдання:</i> розглянути лекційний матеріал та наукову літературу з цієї теми, підготувати доповідь(презентацію) підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	6	9
5	Президентські та парламентські системи <i>Завдання:</i> розглянути лекційний матеріал та наукову літературу з цієї теми, підготувати доповідь(презентацію) підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою	6	9
6	Напівпрезидентські системи <i>Завдання:</i> розглянути лекційний матеріал та наукову літературу з цієї теми, підготувати доповідь (презентацію), підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою	6	10
7	Територіальний устрій держави. Унітарні та федеративні держави. <i>Завдання:</i> розглянути лекційний матеріал та наукову літературу з цієї теми, підготувати доповідь (презентацію) підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою	6	10
8	Виборчі системи у порівняльній перспективі <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні	6	10

	повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.		
9	Виборчі та партійні системи: пошук взаємозв'язку. <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	6	10
10	Поняття демократії <i>Завдання:</i> розглянути лекційний матеріал та наукову літературу з цієї теми, підготувати доповідь(презентацію) підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	8	11
11	Демократичний транзит <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	8	11
12	Консолідація демократії <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	8	11
13	Класичні та сучасні теорії демократії <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	11	14
14	Моделі демократії <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	11	13
15	Неопатримоніалізм та неопатримоніальна демократія <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	8	12
16	Роль політичних інститутів в поствоєнній відбудові <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми практичного заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	8	11
	Разом	116	168

6. Індивідуальні завдання

Контрольна робота.

7. Методи навчання

Відповідність методів навчання та форм оцінювання визначеним результатам навчання за ОПП віддзеркалює табл.

Методи навчання та засоби діагностики результатів навчання за освітньою компонентною «Політичні інститути та демократія»

Шифр ПРН (відповідно до ОПП)	Результати навчання (відповідно до ОПП)	Методи навчання	Засоби діагностики /форми оцінювання
ПРН 1.	Застосовувати абстрактне мислення, раціональну аргументацію, аналіз та синтез політичних фактів, ідей, понять та категорій	Лекція, пошук інформації	Оцінювання усних відповідей на практичних заняттях, тестових завдань, залікова робота
ПРН 7.	Демонструвати навички критичного мислення у професійній діяльності та володіти професійною етикою	Лекція, пошук інформації	Оцінювання результатів індивідуального завдання на практичних заняттях; тестових завдань, залікова робота
ПРН 13.	Вільно володіти базовим професійним категорійно-поняттєвим та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової політичної науки.	Метод ілюстрування, метод кейсу, навчальна дискусія	Оцінювання виконання індивідуальних завдань, залікова робота
ПРН 14.	Мати базові знання щодо ключових принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, політичної поведінки, політичної культури та ідеології, світової політики та політики окремих країн та регіонів..	Навчальна дискусія, презентація доповідей	Оцінювання презентацій, роботи учасників під час роботи в малих групах
ПРН 15.	Вміти застосовувати ключові політологічні поняття, теорії та методи до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту	Навчальна дискусія, робота в малих групах, презентація доповідей	Оцінювання презентацій, роботи учасників під час роботи в малих групах
ПРН 16.	Розуміти базові особливості реалізації влади у різних політичних системах, їх соціально-економічний, історичний та соціокультурний контекст функціонування та взаємодії	Навчальна дискусія, презентація доповідей	Оцінювання презентацій, роботи учасників під час роботи в малих групах

8. Методи контролю

При вивченні дисципліни застосовуються поточний та підсумковий семестровий форми контролю. Також, передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу.

Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на практичних заняттях, у формі виступів здобувачів з доповідями при обговоренні навчальних питань на практичних заняттях.

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень здобувача. Він проводиться у письмовій формі у вигляді залікової роботи. Терміни проведення залікової роботи встановлюються графіком навчального процесу, а обсяг навчального матеріалу, який виноситься на підсумковий семестровий контроль, визначається робочою програмою дисципліни.

Сумарна кількість рейтингових балів за вивчення дисципліни за семестр розраховується як сума балів, отриманих за результатами поточного контролю та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Максимальна сума балів за семестр складає 100 балів.

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

У разі настання / подовження дії **обставин непоборної сили** (в тому числі запровадження жорстких карантинних обмежень в умовах пандемії з заборонаю відвідування ЗВО) здобувачам вищої освіти денної форми навчання надається можливість скласти **залік дистанційно на платформі Moodle** дистанційному курсі «Політичні інститути та демократія».

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання																Ра- зом	За- лік	Су- ма	
Розділ 1								Розділ 2								к/р			
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	Т 13	Т 14	Т 15	Т 16	10	60	40	100
3	4	3	4	4	4	4	4	3	4	4	4	3	4	4	4				

При вивченні кожної теми проводиться поточний контроль у формі усного опитування, виступів здобувачів, есе та тестового контролю із заздалегідь визначених питань.

Критеріями оцінювання знань за поточний контроль є успішність освоєння знань та набутих навичок на лекціях та практичних заняттях, що включає систематичність їх відвідування, здатність здобувача засвоювати категорійний апарат, навички узагальненого мислення, логічність та повноту викладання навчального матеріалу, навички творчо підходити до вирішення поставлених завдань, активність роботи на практичних заняттях, рівень знань за результатами опитування на практичних заняттях, самостійне опрацювання тем у цілому чи окремих питань.

За виступ на практичному занятті здобувач може отримати від 1 (доповнення, уточнення після відповіді або виступу іншого здобувача) до 4 (розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, монографій, статистичних даних, схем, тощо) балів.

Загальна максимальна сума балів за роботу в семестрі складає **60** балів.

Критерії оцінювання роботи протягом семестру

Кількість балів	Критерії оцінювання
45-60	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважної причини, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, вміння мислити абстрактно і узагальнено, здатність публічно представити матеріал.
31-44	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважних причин, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді з несуттєвими помилками при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, здатність публічно представити матеріал
26-30	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених практичних занять, виконання завдань до кожного практичного заняття, активна робота на практичних заняттях, засвоєння основних положень курсу, допущення декількох незначних помилок при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно

	представити матеріал.
21-25	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених та практичних занять, епізодична відсутність виконання завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу, неповні відповіді при виконанні завдань, складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
16-20	Несистематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважних причин, наявність декількох невідпрацьованих тем пропущених практичних занять, епізодична відсутність виконаних завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення помилок при виконанні завдань, великі складності при визначенні теоретичних питань на які розраховані завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.
11-15	Епізодичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважної причини, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. епізодична відсутність виконаних завдань, пасивна робота на практичних заняттях (участь у роботі останніх лише за наявності стимулу з боку викладача), наявність певного уявлення щодо матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення значної кількості помилок при виконанні завдання, невміння визначити теоретичні питання, на які розраховано завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.
6-10	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдань, нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання.
0-5	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, теми пропущених лекцій та практичних занять не відпрацьовані, систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, відсутність знань, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдання. Нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання, невміння публічно представити матеріал.

Максимальна сума балів за екзамен складає **40**.

Критерії оцінювання залікової роботи

Кількість балів	Критерії оцінювання
35-40	Здобувач цілком і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
29-34	Здобувач достатньо повно і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує термінологією і поняттями, демонструє знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
18-28	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, але спостерігаються деякі упущення при відповіді на питання, обґрунтування неточні. Не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами.
10-17	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але при цьому слабо орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.
0-9	Здобувач не в змозі дати відповідь на поставлені запитання, або відповідь не правильна, не розуміє суть питання. Не ознайомлений з джерелами. Не може зробити висновків.

Відповідно, максимальна кількість набраних балів по вивченню дисципліни складає **100** балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	Не зараховано

10. Рекомендована література Основна література

1. Аузан О. Економіка всього: як інститути визначають наше життя. Київ: Laurus, 2017. 141с.
2. Бостан С. К. Форми державного правління країн Європейського Союзу : юридичні моделі і політична практика : монографія, Київ : Центр учбової літератури, 2018. 203с.
3. Дослідження найбільш поширених у світі пропорційних виборчих систем і перспектив їх запровадження у національне державотворення та правотворення: Аналітична доповідь / За заг. ред. к.філос.н. О. А. Фісуна. К.: НІСД, 2007. 120 с.
4. Петров П.Г. Політичні інститути: узагальнення змісту підходів до визначення поняття. *Грані : науково-теоретичний альманах*. Дніпро, 2017. Т. 20, № 9 (149). С. 64-69.
5. Романюк А.С., Литвин В.С., Панчак-Бялоблоцка Н.В. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз : навч. посібник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 461 с.
6. Сарторі Д. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. К: АртЕк, 2001. 224 с.
7. Теорія коаліційних урядів: світовий досвід та коаліційна практика. Політичні проблеми сучасної України: аналітичні доповіді Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. К.: ПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. 600 с.
8. Чабанна М. В. Політичні партії і партійні системи: навчальний посібник. Київ: НаУКМА, 2010. 202 с.
9. Bormann N., Cederman L., Gates S., Graham B., Hug S., Strøm K., Wucherpfennig J. Power Sharing: Institutions, Behavior, and Peace. *American Journal of Political Science*. 2019. 63 (1): 84-100
10. Butenshon N., Stiansen O., Vollan K. Power-sharing in conflict-ridden societies: challenges for building peace and democratic stability. London; New York: Routledge, Taylor&Francis Group, 2017.
11. Chaisty P., Cheeseman N., Power T. Rethinking the 'presidentialism debate': conceptualizing coalitional politics in cross-regional perspective. *Democratization*. 2012
12. Clark W., Golder M. Principles of comparative politics. Washington, DC: CQ Press, 2013. 928 p.
13. Elgie R. Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance. Oxford University Press, USA, 2011. 296 p
14. Hale H. Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspectives. Cambridge University Press, 2015. 538 p.
15. Mahler G. S. Comparative Politics: Exploring Concepts and Institutions Across Nations. 2019.
16. Strom K. et al. Cabinets and Coalition Bargaining. The Democratic Life Cycle in Western Europe, 2010
17. Way L. Pluralism by Default: Weak Autocrats and the Rise of Competitive Politics. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 2015. 274 p.

Додаткова література

1. Гайдай Т.В. Парадигма інституціоналізму: методологічний контекст : моногр. Київ : Київський університет, 2008. 295 с.
2. Горовіц Д. Порівняння демократичних систем. Демократія: антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. К.: Смолоскип, 2005. Ч. IV. XXVIII+1108с. С. 826 –833
3. Даль Р. А. Поліархія: Участь у політичному житті та опозиція : пер. с англ. Х. : Каравела, 2002
4. Дудінська І. Децентралізація публічної влади у країнах Центральної та Східної Європи : (на прикладі Словаччини, Польщі та України) : моногр. Ужгород : Ліра, 2017. 125 с.
5. Дудник О. Трансформація інституту президентства в країнах СНД (2005-2006 роки) *Політичний менеджмент*. 2012. № 4–5. С. 55–56
6. Зеленюк Г. Консоціальні практики у політиці країн Центрально-Східної Європи *Наукові записки ІПЕНД ім. І.Кураса*. 2013. Вип. 1. (63). С. 41–51.
7. Іщенко І.В. Політичні інститути в умовах нестабільності: аксіологічна складова Філософія і політологія в контексті сучасної культури : науковий журнал / МОН України ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ, 2014. Вип. 7. С. 198-203.
8. Кармазіна М. С. Президентство: український варіант. К. 2007. 365 с.
9. Литвин В. Теоретико-методологічні «хвилі» дослідження республіканських систем державного правління: від В. Баджехота до Р. Елгі *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2013. Вип. 3. С. 146 – 155
10. Лінц Х. Президентська система і парламентаризм. *Демократія: антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. К.: Смолоскип, 2005. Ч. IV. XXVIII+1108с. С. 802 – 827.*
11. Мор Т. Утопія / Мор Т. Місто Сонця/ Кампанелла Т. : пер. с лат. К. :Дніпро, 1988 . 207 с.
12. Пахарев А.Д. Політичні інститути і процеси в сучасній Україні : навчальний посібник. Київ : ІПЕНД ім. І.Ф. Кураса, 2011. 183с.
13. Попазогло В.С. Деструктивні неформальні політичні інститути: форми прояву та механізми протидії *Політичне життя : науковий журнал*. Вінниця, 2018. № 1. С.85-90
14. Порівняльна політика: основні політичні системи сучасного світу/ за ред. В. Бакірова, М. Сазонова. Харків, 2008. 574 с.
15. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи : інституційний вимір. Львів : Тріада плюс, 2004. 389 с.
16. Сидорчук О. Третій тип республіканського правління: чи є Україна напівпрезидентською республікою? *Наукові записки НАУКМА*. 2013. Т. 147: Політичні науки. С. 30- 34.
17. Шумпетер Й. Капіталізм, соціалізм і демократія : пер. с англ. К. : Основи, 1995. 527 с.
18. Bach D., Gazibo M. Neopatrimonialism in Africa and Beyond. 2012.
19. Bergman E., Hellström O. Government formation and breakdown in Western and Central Eastern Europe. *Comparative European Politics*. 2015, 13:3, p. 345-375
20. Beyond the Euromaidan : Comparative Perspectives on Advancing Reform in Ukraine / ed. by Henry E. Hale and Robert W. Ortung. Stanford, California : Stanford University Press, 2016. 322 p
21. Bleckandv and Walle. Valence Issues in African Elections: Navigating Uncertainty and the Weight of the Past. *Comparative Political Studies*. 2012.46(11): 1394-1421.
22. Chaisty P., Chernykh S. Coalitional Presidentialism and legislative control in post-Soviet Ukraine. *Post-Soviet Affairs*. 2015. Vol. 31. №3. P. 177–200
23. Chandra K. Ethnic Parties and Democratic Stability. *Perspectives on Politics*. 2005. 3:2, p. 235-252.
24. Cheibub J., Limongi F. Democratic institutions and regime survival: parliamentary and presidential democracies reconsidered. *Annual Review Political Science*. 2002. №5. P. 151–179
25. Cheibub J.A., Przeworski A., Saiegh S.M. Government Coalitions and Legislative Success Under Presidentialism and Parliamentarism. *British Journal of Political Science*. 2004. vol. 34. P. 565–587.
26. Clark W., Golder M. Rehabilitating Duverger's Theory: Testing the Mechanical and Strategic Modifying Effects of Electoral Laws. *Comparative Political Studies*, 2006. 39: 679-708.

27. Farrell H., Héritier A. Formal and informal Institutions Under Codecision: Continuous Constitution-Building in Europe. *Governance*. 2003. 16(4), 577–600.
28. Fisun O. Neopatrimonialism in Post-Soviet Eurasia. *Stubborn Structures: Reconceptualizing Post-Communist Regimes* / ed. by Bálint, Magyar. Budapest: CEU Press: 2019, P. 75-96.
29. Gallagher M., Mitchell P., eds.. The Politics of Electoral Systems. New York: Oxford University Press. 2008
30. Gerring J., Thacker S., Moreno C. Are Parliamentary Systems Better? *Comparative Political Studies*. 2009.42(3): 327-359.
31. Golder S. Bargaining Delays in the Government Formation Process. *Comparative Political Studies*. 2010. 43:1, p. 3-32.
32. Golder S. Modeling the Institutional Foundation of Parliamentary Government Formation *The Journal of Politics*. 2012. 74:2, p. 427-445.
33. Grzymala-Busse A. The Best Laid Plans: The Impact of Informal Rules on Formal Institutions in Transitional Regimes. *Studies in Comparative International Development* 2010. 45(3). P. 311-333.
34. Helmke G., Levitsky S. Informal Institutions and Comparative Politics: A Research Agenda. *Perspectives on Politics*, 2004. 2(4), P. 725-740.
35. Kirschke L. Semipresidentialism and the Perils of Power-Sharing in Neopatrimonial States. *Comparative Political Studies*. 2007. Vol. 40. N. 11. P. 137 –1394.
36. Mainwaring S., Torcal N. Party System Institutionalization and Party System Theory After the Third Wave of Democratization. *Handbook of Party Politics*. 2006.p. 204-227
37. McCulloch A. Power-sharing and political stability in deeply divided societies. London Routledge. 2016
38. Mehler A. Post-conflict democratization and power-sharing. *Routledge handbook of democratization in Africa*, ed. by Gabrielle Lynch and Peter Von Doepp. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge, 2020.
39. Morgan-Jones E., Schleiter P. Government Change in President-Parliamentary Regimes: The Case of Russia 1994-2003. *Post-Soviet Affairs*. 2004. 20 (2). P. 123-163
40. Mueller F. Personal Politics Without Clientelism? Interpreting Citizen-Politician Contact in Africa. *African Studies Review*. 2018, 61:2, p. 28-54.
41. Neto O. Presidential cabinets, electoral cycles, and coalition discipline in Brazil. *Legislative Politics in Latin America* / ed. by Scott Morgenstern. 2002. P. 48–78
42. Neto O. The Presidential Calculus: Executive Policy Making and Cabinet Formation in the Americas. *Comparative Political Studies*. 2006. Vol. 39. №4. P. 415–440
43. Norris P. Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2004. 375 p.
44. Reilly B. Democratization Political Engineering and Party Politics in Conflict-Prone Societies. *Democratization*. 2006. Vol. 13. No. 5. P. 811–827
45. Rodden J. A. Hamilton's Paradox: The Promise and Peril of Fiscal Federalism, Cambridge, Cambridge University Press, 2003
46. Rodden J. The Dilemma of Fiscal Federalism: Grants and Fiscal Performance around the World. *American Journal of Political Science*, 2002. 46(3), P. 670-87
47. Roeder Ph., Rothchild D. Sustainable peace: power and democracy after civil wars. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press. 2005.
48. Rothstein B. Political Institutions: An Overview. *A New Handbook of Political Science* / ed. R. E. Goodin and H.-D. Klingemann. New York: Oxford University Press, 1996. P. 133-166.
49. Solnick S. Federalism and State-Building: Post-Communist and Post-Colonial Perspectives. *The architecture of democracy: constitutional design, conflict management, and democracy* / ed. by Andrew Reynolds, Oxford ; New York : Oxford University Press, 2002. P. 171-204.
50. Stoll H. Social Cleavages and the Number of Parties: How the Measures You Choose Affect the Answers You Get. *Comparative Political Studies*, 2008.41 (11): 1439-1465.

51. Stratmann T., Baur M. Plurality Rule, Proportional Representation, and the German Bundestag: How Incentives to Pork-barrel Differ Across Electoral Systems. *American Journal of Political Science*, 2002. 46(3): 506-514.
52. Tsebelis G. Veto Players: How Political Institutions Work. Princeton University Press, 2011. 320p.
53. Weingast B. R. The Economic Role of Political Institutions: Market-Preserving Federalism and Economic Development. *Journal of Law, Economics, and Organization*, 1995. 11(1), P. 1-32
54. Wolff S., Yakinthou Ch. Conflict Management in Divided Societies: The Ories and Practice. Hoboken: Taylor and Francis. 2013.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Лекція Ларрі Даймонда "Визначення демократії: виборча, ліберальна демократія, якість демократії" <https://www.youtube.com/watch?v=abQ1bbobioM>